

MEMORIE VAN TOELICHTING

Inhoudsopgave

- I. ALGEMEEN DEEL
 - 1. Inleiding
 - 2. Inhoud
 - 2.1 Inhoud op hoofdlijnen
 - 2.2 Termijn voor het afleggen van ondersteuningsverklaringen
 - 2.3 Plaatsvervangende leden Kiesraad
 - 2.4 Zittingen van centraal stembureau, nationaal briefstembureau en hoofdstembureau
 - 2.4.1 Centraal stembureau en nationaal briefstembureau
 - 2.4.2 Hoofdstembureau
 - 2.5 Bewijs van Nederlanderschap
 - 2.6 Telling op een andere locatie
 - 2.7 Verplaatsing aangewezen locatie stembureau
 - 2.8 Kiezer toont zijn identiteitsdocument aan het stembureau
 - 2.9 Ten minste drie plaatsvervangende leden hoofdstembureau, nationaal briefstembureau en centraal stembureau
 - 2.10 Stembureauleden kunnen elkaars taken vervullen
 - 3. Overige maatregelen uit de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19
 - 4. Administratieve en financiële gevolgen
 - 5. Inwerkingtreding
 - 6. Consultatie
- II. ARTIKELSGEWIJS DEEL

I. ALGEMEEN DEEL

1. INLEIDING

Dit wetsvoorstel introduceert een pandemieafdeling in de Kieswet. Deze afdeling bevat enkele maatregelen die in tijden van pandemie nodig zijn om verkiezingen als bedoeld in de Kieswet veilig te kunnen organiseren. De maatregelen zijn van toepassing als er in Nederland in generieke zin – los van verkiezingen – op grond van de Wet publieke gezondheid (Wpg) sprake is van een pandemie (een epidemie van een infectieziekte behorend tot groep A1) of een dreiging daartoe, op basis waarvan maatregelen genomen kunnen worden ter voorkoming van de verspreiding van een infectieziekte. In de Wpg wordt momenteel een structurele grondslag gecreëerd om in een dergelijke situatie maatregelen te kunnen nemen.¹ De pandemieafdeling in de Kieswet zal uitsluitend van kracht zijn als er sprake is van een epidemie van een infectieziekte behorend tot groep A1 of een directe dreiging daarvan als bedoeld in artikel 1 Wpg. Dit is hetzelfde criterium dat in de Wpg wordt gehanteerd om het stadium te categoriseren waarin maatregelen kunnen worden genomen.

Aanleiding voor het voorliggende wetsvoorstel is de covid-19-pandemie, die begin 2020 ook in Nederland toesloeg. Na een spoedtraject is de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 (Twv) in werking getreden², die het mogelijk maakte om verkiezingen te organiseren met inachtneming van maatregelen die de verspreiding van het coronavirus moesten tegengaan. De Twv was van kracht tot 1 juli 2021, maar kon bij koninklijk besluit worden verlengd met telkens ten hoogste zes maanden. Van die mogelijkheid is twee keer gebruikgemaakt, zodat onder het regime van de Twv achtereenvolgens de herindelingsverkiezingen in november 2020, de Tweede Kamerverkiezing in 2021, de herindelingsverkiezingen in november 2021 en de gemeenteraadsverkiezingen in 2022

¹ Wetsvoorstel Wijziging van de Wet publieke gezondheid in verband met de bestrijding van infectieziekten met pandemisch potentieel, thans voor advies aanhangig bij de Afdeling advisering van de Raad van State.

² Wet van 4 november 2020, houdende tijdelijke regels omtrent verkiezingen in verband met covid-19 (Tijdelijke wet verkiezingen covid-19); Stb. 2020, 426.

zijn gehouden. Bij brief van 30 mei 2022 heb ik beide Kamers der Staten-Generaal geïnformeerd over het kabinetsbesluit om de Twv niet langer te verlengen³; de Twv is daarmee op 1 juli 2022 vervallen. Directe aanleiding voor dit besluit was het feit dat de Eerste Kamer op dinsdag 17 mei 2022 het voorstel van wet tot verlenging van de Tijdelijke wet maatregelen covid-19 (de wet die in generieke zin, dus los van verkiezingen, de grondslag bevatte voor maatregelen in coronatijd) had verworpen. Het kabinet meende dat het niet passend was om ten behoeve van verkiezingen wel maatregelen te laten bestaan in tijdelijke wetgeving. Mocht er in de toekomst echter onverhoopt opnieuw sprake zijn van een pandemie - waarbij eventueel algemene maatregelen van kracht zijn op grond van de (gewijzigde) Wpg - dan is het wel van belang dat er specifiek ten behoeve van de voorbereiding en organisatie van verkiezingen maatregelen kunnen worden voorgeschreven, zodat deze veilig kunnen plaatsvinden voor de kiezers, stembureauleden en de gemeentelijke organisatie. De regering wil daarom een permanente wettelijke grondslag creëren voor het nemen van enkele organisatorische maatregelen die het houden van veilige verkiezingen in een pandemische situatie mogelijk maken. Gelet op het specifieke karakter van maatregelen bij verkiezingen, wordt dit geregeld in de Kieswet. De maatregelen die worden opgenomen in de nieuwe afdeling gelden op grond van artikel Ya 1 automatisch ook in Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

2. INHOUD

2.1 Inhoud op hoofdlijnen

Het wetsvoorstel regelt dat in tijden van pandemie de onderstaande maatregelen gelden. Het grootste deel van deze maatregelen werd ook mogelijk gemaakt in de Twv.

- De termijn voor het afleggen van ondersteuningsverklaringen wordt verlengd van twee naar vier weken.
- De regering benoemt op voordracht van de Kiesraad voor het centraal stembureau voor Eerste en Tweede Kamer- en Europees Parlementsverkiezingen (de Kiesraad) een voldoende aantal plaatsvervangende leden. Als een lid van de Kiesraad verhinderd is om een zitting bij te wonen, wijst de voorzitter voor de betreffende zitting een plaatsvervangend lid aan.
- De zittingen van nationaal briefstembureau en centraal stembureau moeten via een livestream worden uitgezonden, en kiezers moeten langs digitale weg bezwaar kunnen maken tijdens deze zittingen. Voorts kunnen het nationaal briefstembureau en het centraal stembureau besluiten om hun zittingen geheel op digitale wijze te houden. Ook een hybride zitting (waarbij een deel van de leden de zitting fysiek bijwonen en een ander deel via digitale weg) is mogelijk. Voor de leden van het hoofdstembureau wordt ook geregeld dat zij de mogelijkheid hebben om de zitting digitaal bij te wonen.
- Voor verkiezingen waar ook de Nederlanders in het buitenland kiesgerechtigd zijn, kunnen bij algemene maatregel van bestuur aanvullende identiteitsdocumenten worden aangewezen die kiezers kunnen gebruiken om zich te identificeren. Deze grondslag komt in de Kieswet te staan, de specifieke documenten zullen worden aangewezen in het Kiesbesluit (in lijn met de huidige systematiek).
- Als de stemlocatie te klein is om de stemmen te tellen, kunnen de stemmen op een andere locatie worden geteld dan waar ze zijn uitgebracht.
- Burgemeester en wethouders kunnen, als de pandemische situatie daartoe noopt, op het laatste moment – ook op de dag van de stemming – een andere dan een eerder aangewezen locatie aanwijzen voor de zitting van een stembureau. Vanzelfsprekend dient dit gepaard te gaan met adequate communicatie aan de kiezer.
- De kiezer moet zijn identiteitsdocument *tonen* aan het stembureau. Het is dus niet verplicht om dit document *af te geven*.

Daarnaast worden er enkele wijzigingen in de Kieswet aangebracht die permanent (dus ook buiten tijden van pandemie) kunnen worden toegepast:

³ Kamerstukken II 2021/22, 35887, nr. 9.

- Voor het nationaal briefstembureau, de hoofdstembureaus en het centraal stembureau (anders dan de Kiesraad) worden "ten minste drie" in plaats van "drie" plaatsvervangende leden benoemd. Er kunnen dus meer dan drie plaatsvervangende leden worden benoemd.
- Leden van een stembureau kunnen in onderlinge afstemming elkaars taken uitvoeren.
- De stembus hoeft in het stemlokaal niet bij de tafel van het stembureau te staan, maar moet wel altijd zichtbaar zijn voor en binnen het bereik staan van het stembureau lid dat tot taak heeft erop toe te zien dat de kiezer het stembiljet in de stembus doet.

In het navolgende worden de bovengenoemde maatregelen nader toegelicht.

2.2 Termijn voor het afleggen van ondersteuningsverklaringen

Politieke groeperingen die nog niet zijn vertegenwoordigd in het orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, moeten verklaringen van kiezers inleveren waaruit blijkt dat deze kiezers deelname van de betreffende groepering aan de verkiezing steunen. Dat kan ingevolge de Kieswet gedurende twee weken voorafgaand aan en op de dag van de kandidaatstelling, en wel op het gemeentehuis. Die termijn is relatief kort. Als er beperkende maatregelen gelden (zoals beperkingen in de openingstijden van het gemeentehuis), kan dat van invloed zijn op de mate waarin kiezers in staat zijn om binnen deze termijn de bedoelde verklaring af te leggen. Daarom wordt voorgesteld om de termijn waarbinnen de verklaringen kunnen worden afgelegd in tijden van pandemie te verlengen van twee naar vier weken voorafgaand aan en op de dag van de kandidaatstelling. Deze maatregel gold ook onder de Twv (artikel 2).

Overigens worden bij sommige verkiezingen, met name in kleinere gemeenten, nauwelijks ondersteuningsverklaringen afgelegd. Het is dan onnodig om te zorgen dat er voortdurend deskundig personeel aanwezig is op het gemeentehuis. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) kan gemeenten per circulaire melden dat zij bijvoorbeeld desgewenst in de eerste twee weken uitsluitend op afspraak kunnen werken, en hen verzoeken om in de laatste twee weken het afleggen van ondersteuningsverklaringen ook zonder afspraak mogelijk te laten zijn. Door gedurende een langere periode ondersteuningsverklaringen af te kunnen leggen, en tegelijk enkel in het laatste deel daarvan dit zonder afspraak te kunnen doen, kan er tijdens een pandemische situatie een balans worden gevonden tussen enerzijds het belang van politieke partijen en anderzijds de uitvoerbaarheid voor de gemeentelijke organisatie.

2.3 Plaatsvervangende leden Kiesraad

Voor Eerste en Tweede Kamer- en Europees Parlementsverkiezingen fungeert de Kiesraad als centraal stembureau. De Kiesraad bestaat, ingevolge artikel A 5, eerste lid, van de Kieswet, uit zeven leden, die worden benoemd bij koninklijk besluit. Voorgesteld wordt te bepalen dat in tijden van pandemie bij koninklijk besluit, op voordracht van de Kiesraad, een voldoende aantal plaatsvervangende leden wordt benoemd. Als een of meer leden van de Kiesraad door pandemiegerelateerde omstandigheden verhinderd zijn om een zitting bij te wonen, kan de voorzitter van de Kiesraad voor een zitting voor elk van de afwezige leden een plaatsvervanger aanwijzen. De plaatsvervangers worden uitsluitend aangewezen voor de duur van de zitting waarvoor het lid van de Kiesraad verhinderd is. De plaatsvervangers fungeren tijdens die zitting als waren zij lid van de Kiesraad, en kunnen dus tijdens die zitting meedoen aan de beraadslaging en de besluitvorming. Ook onder de Twv gold deze regel (artikel 1a). Het plaatsvervangend lidmaatschap eindigt op het tijdstip dat de gekozenen worden toegelaten tot het orgaan waarvoor de verkiezing is gehouden.

2.4 Zittingen van het centraal stembureau, nationaal briefstembureau en hoofdstembureau

2.4.1 Centraal stembureau en nationaal briefstembureau

Bij elke verkiezing houden centraal stembureaus twee openbare zittingen: de zitting waar wordt beslist over de geldigheid van de ingeleverde kandidatenlijsten, het handhaven van de daarop voorkomende kandidaten en het handhaven van de daarboven geplaatste aanduiding (artikel I 4 van de Kieswet) en de zitting waar wordt beslist over de vaststelling van de verkiezingsuitslag

(artikel P 20 van de Kieswet). Bij verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer en voor het Europees Parlement houdt ook het nationaal briefstembureau een openbare zitting tot vaststelling van de uitslag (artikel O 19, eerste lid, van de Kieswet (nieuw⁴)).

Het is van belang dat belangstellenden die deze zittingen niet kunnen bijwonen vanwege (eventuele maatregelen ter bestrijding van) een pandemie, toch hun eventuele bezwaren kunnen indienen. Voorgesteld wordt daarom dat de genoemde zittingen in tijden van pandemie via een live-verbinding moeten zijn te volgen, en dat personen ook langs digitale weg een bezwaar moeten kunnen indienen. Onder de Twv gold deze maatregel voor de zittingen van het centraal stembureau en de hoofdstembureaus (artikelen 2d, artikel 23h en artikel 23m). Hiertoe dient personen de mogelijkheid geboden te worden om de zitting bij te wonen in een digitale omgeving, zodat zij hun bezwaar naar voren kunnen brengen. Verder moet voor eenieder die de zitting bijwoont of anderszins volgt (fysiek dan wel via de live-verbinding), navolgbaar zijn of er bezwaren worden ingebracht, alsook de inhoud daarvan. Personen die een bezwaar willen inbrengen, dienen zich aan te melden zodat zij de gegevens kunnen ontvangen die het hen mogelijk maken om de digitale omgeving te betreden en daarin het woord te voeren. De regels hiervoor worden neergelegd in het Kiesbesluit.

Tevens wordt geregeld dat het mogelijk is dat een of meer leden van het nationaal briefstembureau en het centraal stembureau de zitting digitaal bijwonen. Dit biedt ruimte voor het houden van een zitting waarbij de voorzitter en een of meerdere leden fysiek aanwezig zijn, terwijl de overige leden de zitting bijwonen via een digitale omgeving. Dit betekent dat het ook mogelijk is dat geen enkel lid fysiek aanwezig is. In beginsel is het ook in dat geval mogelijk dat er wel personen fysiek aanwezig zijn. Of dit in de praktijk een optie is, is uiteraard mede afhankelijk van eventuele maatregelen die op zo'n moment gelden ten aanzien van publieke plaatsen. Indien niemand fysiek deelneemt aan de zitting, vindt de zitting enkel plaats in de digitale omgeving (die eveneens via een live-verbinding op internet wordt uitgezonden). Langs deze weg is verzekerd dat de zitting ook doorgang kan vinden als zo veel leden en plaatsvervangende leden verhinderd zijn dat de zitting redelijkerwijs niet fysiek kan worden gehouden c.q., het quorum van drie leden (ex artikelen E 6 en E 7 van het Kiesbesluit (nieuw)) niet kan worden gehaald).

Net als onder de Twv moet voor de digitale zitting aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Elk lid moet afzonderlijk digitaal toegang hebben tot de zitting. De leden moeten zichtbaar, hoorbaar en herkenbaar zijn op een zodanige wijze dat hun identiteit kan worden vastgesteld, andere personen die de zitting bijwonen moeten zichtbaar en hoorbaar kunnen zijn, bijvoorbeeld als zij een bezwaar inbrengen, en de voorzitter moet in staat zijn om de orde te handhaven.

Aan het eind van de zitting maakt het nationaal briefstembureau of het centraal stembureau een proces-verbaal op van de zitting. De voorzitter en de fysiek aanwezige leden ondertekenen het proces-verbaal. Indien een lid de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

2.4.2. Hoofdstembureau

Het hoofdstembureau houdt geen openbare zitting. Om deze reden zijn er geen regels nodig over het uitzenden van de zitting via een live-verbinding en het inbrengen van bezwaren. Wel wordt voor de zitting van het hoofdstembureau geregeld – mede in verband met het quorum uit artikel E 5 van het Kiesbesluit – dat de leden de zitting in een digitale omgeving kunnen bijwonen. Ingeval een of meer leden hiervoor kiezen, wordt vindt de zitting dus (deels) plaats in een digitale omgeving. Als alle leden fysiek deelnemen, hoeft er geen digitale omgeving te worden opengesteld. Evenals voor het nationaal briefstembureau en het centraal stembureau, geldt voor een lid van het hoofdstembureau die digitaal aan de zitting deelneemt dat hij door middel van een openbare

⁴ Bedoeld is: de Kieswet zoals die komt te luiden na inwerkingtreding van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (Stb. 2022, 292) per 1 januari 2023.

wilsuitdrukking kenbaar maakt dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

2.5 Bewijs van Nederlanderschap

Voor Tweede Kamer- en Europees Parlementsverkiezingen zijn ook de Nederlanders die in het buitenland wonen kiesgerechtigd. Zij moeten, ten bewijze van hun Nederlanderschap, een kopie van een geldig identiteitsbewijs meesturen met hun stembiljet. In tijden van pandemie kan het voor Nederlanders in sommige landen moeilijker zijn om identiteitsbewijzen aan te vragen en te verkrijgen. Om te voorkomen dat zij om die reden hun stemrecht niet kunnen uitoefenen, maakt dit wetsvoorstel mogelijk dat enkele aanvullende identiteitsdocumenten worden geaccepteerd. Hiertoe wordt een grondslag opgenomen in de pandemieafdeling van de Kieswet. De aanvullende identiteitsdocumenten die het precies betreft, worden vastgesteld in het Kiesbesluit. Dit is in lijn met de huidige systematiek, waarbij de te gebruiken identiteitsdocumenten worden aangewezen in het Kiesbesluit. Het ligt in de rede dat er evenals onder de Twv (zie artikelen 13b, 16a en 17a) twee extra opties worden opgenomen om het Nederlanderschap te bewijzen:

- Een Nederlander in het buitenland kan ook deelnemen aan de stemming met een kopie van een noodpaspoort of laissez-passer. Beide reisdocumenten zijn ingevolge de Paspoortuitvoeringsregeling Nederland 2001 nooddokumenten in de zin van de Paspoortwet. Omdat deze nooddokumenten ingevolge artikel 16 van de Paspoortwet ook aan niet-Nederlanders verstrekt kunnen worden, zal geëxpliciteerd worden dat deze bescheiden alleen kunnen worden gebruikt voor zover daaruit het bezit van de Nederlandse nationaliteit blijkt.
- Een Nederlander in het buitenland kan ook deelnemen aan de stemming met een kopie van een Nederlands reisdocument waarvan de geldigheid op de dag van de stemming ten hoogste een jaar is verlopen, mits daarbij tevens een Verklaring omtrent het bezit van het Nederlanderschap wordt overgelegd die ten hoogste een jaar oud is. Deze verklaring kunnen Nederlanders in het buitenland eenvoudig langs elektronische weg aanvragen bij de Minister van Buitenlandse Zaken, maar is zelf geen identiteitsbewijs.

2.6 Telling op een andere locatie

Sommige locaties die bij verkiezingen worden gebruikt als stemlokaal, zijn te klein om in tijden van pandemie ook een telling te verrichten. Immers, voor het tellen van de stemmen kan veel ruimte nodig zijn als de tellers afstand van elkaar moeten houden, zeker bij verkiezingen met een groot aantal deelnemende partijen en kandidaten.⁵ Dit wetsvoorstel regelt daarom dat in tijden van pandemie de stemmen elders kunnen worden geteld. Wel moet het stembureau altijd het aantal toegelaten kiezers (de stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen) tellen op de locatie waar de stemming is gehouden. Zo kan het stembureau op de tellocatie controleren of het aantal toegelaten kiezers overeenkomt met het aantal getelde stembiljetten. Na het tellen van het aantal toegelaten kiezers doet het stembureau de stempassen, kiezerspassen en volmachten in een of meer pakken, die het verzegelt. Hetzelfde geldt voor de onbruikbaar gemaakte stempassen, kiezerspassen, volmachten en stembiljetten, de niet gebruikte stembiljetten en het register van ongeldige stempassen. De stembus blijft gesloten. Het stembureau verzegelt vervolgens de stembus en stopt zijn proces-verbaal, samen met de sleutel van de stembus, in een enveloppe, die het eveneens verzegelt. Totdat de gemeente de stembus heeft opgehaald, staat deze onder verantwoordelijkheid van het stembureau. De stembureauleden moeten ervoor zorgen dat de stembus op slot en verzegeld blijft. Nadat zij de stembus hebben overgedragen ten behoeve van het vervoer naar de locatie waar de stemopneming wordt vervolgd, gaat de verantwoordelijkheid over op de burgemeester.

2.7 Verplaatsing aangewezen locatie stembureau

Als gevolg van pandemiegerelateerde omstandigheden kan het gebeuren dat een locatie waar een stembureau zitting houdt, op het laatste moment niet meer kan worden gebruikt. Zo kan de

⁵ Uit een simulatie voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezing in maart 2021 bleek dat voor het tellen van de stemmen bij die verkiezing zeker 100 m² aan vloeroppervlakte nodig was (zie Kamerstukken II 2020/21, 35590, nr. 3, p. 8).

beheerder van een gebouw waar zich een plotselinge virusuitbraak voordoet onder de bewoners of gebruikers, zich genoodzaakt zien om de toegang tot dat gebouw te beperken. Voorgesteld wordt om het in tijden van pandemie mogelijk te maken dat burgemeester en wethouders in dergelijke gevallen op het laatste moment een alternatieve zittingslocatie aanwijzen. De aanwijzing wordt gepubliceerd op de gemeentelijke website, en er moet tevens een kennisgeving worden bevestigd bij de ingang van de locatie die op het laatste moment afvalt. Ook onder de Twv gold deze maatregel (artikel 5).

2.8 Kiezer toont zijn identiteitsdocument aan het stembureau

De Kieswet schrijft voor dat de kiezer voorafgaand aan het uitbrengen van zijn stem zijn identiteitsdocument overhandigt aan de voorzitter van het stembureau (zie artikel J 25, eerste lid, artikel K 11, eerste lid en artikel L 17, tweede lid; in het laatste geval betreft het de kopie van het identiteitsbewijs van de volmachtgever). In tijden van pandemie zijn er mogelijk kiezers die hun identiteitsbewijs liever niet afgeven, om te voorkomen dat dit document door anderen wordt aangeraakt. Daarom wordt geregeld dat de kiezer in tijden van pandemie zijn identiteitsbewijs (of de kopie van het identiteitsbewijs van de volmachtgever) niet overhandigt aan het stembureau, maar ermee volstaat om dit document aan het stembureau te tonen. Ook onder de Twv gold deze maatregel (artikelen 11, artikel 14 en artikel 17).

2.9 Ten minste drie plaatsvervangende leden hoofdstembureau, nationaal briefstembureau en centraal stembureau

In de artikelen 12, E 13 en E 17 tot en met E 19 van de Kieswet (nieuw) is geregeld dat in de hoofdstembureaus, het nationaal briefstembureau en de centraal stembureaus drie plaatsvervangende leden moeten worden benoemd. Voorgesteld wordt om dit te wijzigen in "ten minste" drie plaatsvervangende leden. De benoemende instantie⁶ kan dan desgewenst ook meer dan drie plaatsvervangende leden benoemen, ook kort voor de zitting nog. Op deze wijze kan in alle omstandigheden een voldoende aantal plaatsvervangende leden worden benoemd. In de praktijk is drie plaatsvervangende leden tot nu toe afdoende gebleken, maar in bijvoorbeeld pandemische omstandigheden biedt dit artikel ruimte om zo nodig meer plaatsvervangende leden te benoemen. Dit verkleint het risico dat de zittingen van deze organen in gevaar komen als gevolg van het uitvallen van meerdere (plaatsvervangende) leden.

2.10 Stembureauleden kunnen elkaars taken vervullen

In paragraaf J 6 van de Kieswet staat een groot aantal taken genoemd die het stembureau moet uitvoeren in het kader van de toelating van de kiezer tot de stemming (artikel J 25), de stemming (artikel J 26 t/m J 28) en eventuele teruggave van een stembiljet (artikel J 29) en de afkondiging van het einde van de stemming (artikel J 30). Voor elk van deze taken heeft de wet een lid van het stembureau aangewezen. Zo is het de voorzitter die het stembiljet uitrekt, het tweede stembureau lid moet de stempas innemen en het derde stembureau lid moet erop toezien dat de kiezer het stembiljet in de stembus doet.

Soms is er behoefte aan meer flexibiliteit in de taakverdeling, bijvoorbeeld om te voorkomen dat een lid de hele dag dezelfde taak uitvoert. In de praktijk wisselen de verschillende stembureau leden dan gedurende de dag elkaars taken af, hoewel dat strikt genomen niet in lijn is met de Kieswet. Daarnaast kan er behoefte bestaan om de taken net anders te verdelen gelet op omstandigheden ter plaatse, bijvoorbeeld dat twee leden de taken in artikel J 25 uitvoeren vanwege een lange rij wachtenden. Om de Kieswet in lijn te brengen met deze praktijk, wordt voorgesteld om te regelen dat – ook buiten tijden van pandemie – de leden van de stembureaus ook een andere taakverdeling met elkaar kunnen afspreken. Uiteraard moeten alle taken die de wet voorschrijft nog steeds door minimaal één lid worden uitgevoerd.

Wel wordt expliciet geregeld dat afspraken over een andere taakverdeling niet kunnen worden gemaakt voor de handhaving van de orde in het stemlokaal (die taak blijft exclusief berusten bij de

⁶ Zie artikelen E 9c, eerste lid (burgemeester en wethouders van de gemeente waar het hoofdstembureau zitting houdt), E 9d, eerste lid (burgemeester en wethouders van Den Haag voor het nationaal briefstembureau), E 12, derde lid (gedeputeerde staten bij provinciale statenverkiezingen), E 13, derde lid (het dagelijks bestuur van het waterschap bij waterschapsverkiezingen) en E 14, derde lid (burgemeester en wethouders bij gemeenteraadsverkiezingen), en het bestuurscollege bij verkiezingen in Caribisch Nederland.

voorzitter, zie artikel J 37 van de Kieswet) en de schorsing van de zitting (ook die taak blijft exclusief berusten bij de voorzitter, zie artikel J 38 van de Kieswet). De bevoegdheid van de voorzitter op grond van artikel Yb 4, tweede lid (de mogelijkheid om een kiezer in het uiterste geval niet toe te laten indien deze zich ondanks herhaaldelijk vragen weigert te gedragen conform de landelijk geldende maatregelen op grond van de Wpg), komt hiervoor niet in aanmerking.

Mochten stembureaus ervoor kiezen om twee (of meer) stembureauleden tegelijk te belasten met de controle of de kiezer kan worden toegelaten tot de stemming, dan is het van belang dat er ook voldoende registers van ongeldige stempassen beschikbaar zijn. Immers, elk stembureau lid dat controleert of de kiezer kan worden toegelaten tot de stemming, moet over dit register beschikken. Het is aan de gemeente om de stembureaus te voorzien van voldoende registers.

2.11 De plaats van de stembus in het stemlokaal

In de huidige Kieswet staat dat de stembus bij de tafel moet staan waarachter het stembureau zit, binnen het bereik van het stembureau lid dat tot taak heeft om erop toe te zien dat de kiezer het stembiljet in de stembus doet. In verband met de gewenste looproute kan het soms handig zijn dat de stembus op een andere plek in het stemlokaal staat, om te voorkomen dat kiezers elkaar in de weg lopen. Daarom wordt voorgesteld niet langer voor te schrijven dat de stembus bij de tafel van het stembureau staat. Wel moet de stembus te allen tijde zichtbaar zijn voor en binnen het bereik van het stembureau lid dat erop toeziet dat de kiezer het stembiljet in de stembus doet.

3. OVERIGE MAATREGELEN UIT DE TIJDELIJKE WET VERKIEZINGEN COVID-19

De Twv kende nog een aantal andere maatregelen voor verkiezingen in coronatijd. Op basis van de ervaringen die bij de afgelopen verkiezingen zijn opgedaan met de Twv is afgewogen welke maatregelen in ieder geval in de pandemieafdeling worden opgenomen. Daarbij is rekening gehouden met de mate waarin het een ingrijpende afwijking van het normale verkiezingsproces (en de bijbehorende waarborgen) betreft en de organisatorische haalbaarheid indien een pandemie relatief kort voor een verkiezing uitbreekt. Verder lopen voor enkele van de maatregelen uit de Twv andere wetgevingstrajecten om deze definitief in de Kieswet op te nemen. Zo is in de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (*Stb. 2022, 292*) geregeld dat de digitale bestanden die ontstaan bij gebruik van programmatuur in het proces van uitslagvaststelling verplicht online moeten worden gepubliceerd, en dat de tijd tussen de dag van de stemming en de toelating van de nieuwgekozen leden wordt verlengd van acht naar veertien dagen. Wat betreft de eventuele permanente verankering van vervroegd stemmen in de Kieswet is er een initiatiefwetsvoorstel aanhangig.⁷ De regering is nog in afwachting van het verdere verloop van deze procedure.

Verder bevatte de Twv ten tijde van de Tweede Kamerverkiezingen in 2021 de mogelijkheid tot het stemmen per brief voor Nederlanders van 70 jaar en ouder binnen Nederland. Deze optie zat niet in de eerste versie van de Twv, die al van kracht was bij de herindelingsverkiezingen in november 2020, maar werd toegevoegd in de wet tot wijziging van de Twv⁸. In een tweede wet tot wijziging van de Twv⁹ verviel deze mogelijkheid weer. In de memorie van toelichting bij deze wetswijziging werd toegelicht dat de groep van 70 jaar, die eerder als generiek kwetsbaar werd aangemerkt op grond van informatie van het RIVM, niet langer als zodanig gecategoriseerd werd in verband met de opgestarte vaccinatieprogramma en hoge vaccinatiegraad in die leeftijdsgroep. Vanuit het oogpunt van de pandemie was er daarom geen noodzaak meer dat deze groep kiezers per brief kon stemmen. Ook de Kiesraad en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (hierna: VNG), de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (hierna: NVVB) en het Nederlands Genootschap voor Burgemeesters (hierna: NGB) konden zich hierin vinden.¹⁰

⁷ Initiatiefwetsvoorstel-Sneller/Kathmann, Kamerstukken 36047.

⁸ Wet tot wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 ten behoeve van de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer in 2021 (Tijdelijke wet Tweede Kamerverkiezing covid-19)(*Stbl. 2021, 36*).

⁹ Wet tot wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 in verband met de afschaling van bijzondere maatregelen vanwege covid-19 bij verkiezingen (*Stbl. 2021, 456*).

¹⁰ *Kamerstukken II 2020/21, 35 887, p. 3.*

De Twv maakte het ook mogelijk om de toegang tot bepaalde stemlokalen te beperken. Als de toegang tot zorginstellingen (zoals verzorgings- en verpleeghuizen) vanwege covid-19-protocollen was beperkt, bood de Twv burgemeester en wethouders de mogelijkheid om de toegang tot een in die instelling gelegen stemlokaal eveneens te beperken, en wel tot degenen die aldaar woonden of verbleven (zie artikel 3 en artikel 4 van de Twv). Deze maatregel is niet meegenomen in het voorliggende wetsvoorstel. Bij de inzet van deze maatregel moet een gedegen afweging worden gemaakt tussen de waarborgen van toegankelijkheid van het verkiezingsproces voor kiezers en de controleerbaarheid en transparantie van het verkiezingsproces in algemene zin. Voor de Twv heeft de wetgever de keus gemaakt om in de buitengewone omstandigheden van het coronavirus, gelet op de beperkte toegang van zorginstellingen, aldaar wel stembureaus met een beperkte toegang toe te staan ten behoeve van personen die daar verbleven. Voor de controleerbaarheid en transparantie was daarbij voorzien in het benoemen van een waarnemer wiens verslag openbaar werd gemaakt. De Kiesraad heeft eerder kritisch geadviseerd over deze maatregel.¹¹

De regering meent dat deze maatregel tijdelijk gerechtvaardigd was en in de praktijk ook in een behoefte heeft voorzien, maar dat het voor een permanente regeling beter is om een andere balans te zoeken in de waarborgen en daartoe andere alternatieven in te zetten. Zo kunnen gemeenten een of meer mobiele stembureaus inzetten die langsgaan bij alle verpleeg- en verzorgingshuizen in de gemeente. Daarnaast kan een oproep aan kiezers worden gedaan om terughoudend gebruik te maken van de mogelijkheid om de stem op dergelijke locaties uit te brengen. In combinatie met het feit, dat een mobiel stembureau maar gedurende een korte(re) periode zitting houdt per locatie, en kiezers dus niet de hele dag kunnen binnenlopen, kan dit helpen om drukte op deze locaties te voorkomen.

4. ADMINISTRATIEVE EN FINANCIËLE GEVOLGEN

De bepalingen uit dit wetsvoorstel zijn van toepassing als er in generieke zin – los van verkiezingen – op grond van de Wpg maatregelen gelden ter bestrijding van de verspreiding van infectieziekten met een pandemisch potentieel. De maatregelen die in dat geval als gevolg van dit wetsvoorstel van toepassing zijn bij de organisatie van verkiezingen, hebben geen financiële of administratieve gevolgen voor burgers of bedrijven. Er kunnen wel financiële gevolgen zijn voor gemeenten. Dit zal mede afhankelijk zijn van de vraag of er maatregelen gelden op grond van de Wpg. De regering zal in dat geval in overleg treden met de VNG over de manier waarop die kosten moeten worden gedekt.

5. INWERKINGTREDING

Mocht de situatie zich voordoen dat er op korte termijn weer sprake is van pandemische omstandigheden, dan zal dit van invloed zijn op de organisatie van de gecombineerde provinciale staten- en waterschapsverkiezingen in maart 2023. Het zal dan wenselijk zijn dat op dat moment de organisatorische maatregelen die in dit wetsvoorstel worden voorgesteld al kunnen worden toegepast. Om die reden streeft de regering naar inwerkingtreding van dit wetsvoorstel per 1 januari 2023. Bij deze tijdsplanning wordt ervan uitgegaan dat het wetsvoorstel tot wijziging van de Wpg op dat moment al tot wet is verheven.

6. CONSULTATIE

XXX

II. ARTIKELSGEWIJS DEEL

In de wettekst wordt uitgegaan van de Kieswet zoals die komt te luiden na inwerkingtreding van de Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen (*Stb.* 2022, 292) per 1 januari 2023.

¹¹ Kamerstukken II 2020/21, 35590, nr. 3, blg. 949941, p. 5 e.v.

ARTIKEL I

Artikelen E 12, eerste lid, E 13, derde lid, E 17, derde lid, E 18, derde lid, E 19, tweede lid (onderdeel A)

Het hoofdstembureau voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer en provinciale staten (van een provincie met meer dan één kieskring) bestaat uit vijf leden. Het centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van provinciale staten en het algemeen bestuur van een waterschap bestaat uit vijf leden, en de gemeenteraad uit drie of vijf leden. Het nationaal briefstembureau bestaat uit vijf leden. Daarnaast worden er voor de verschillende verkiezingen plaatsvervangende leden benoemd door respectievelijk gedeputeerde staten, het dagelijks bestuur en burgemeester en wethouders. Dit aantal betrof drie plaatsvervangende leden. Deze wijziging regelt dat er in plaats van het vaste aantal van drie plaatsvervangende leden geldt dat er minimaal drie plaatsvervangende leden worden benoemd. Dit kan in de praktijk dus drie plaatsvervangende leden betreffen, maar dit aantal kan ook hoger zijn. Op grond van de artikelen Ya 13 en Ya 22 geldt deze wijziging ook voor de verkiezingen van de leden van de eilandsraad en de kiescolleges in Caribisch Nederland.

Artikel J 13a (onderdeel B)

Hoofdstuk J van de Kieswet bevat bepalingen over de verschillende taken die de leden van het stembureau uitvoeren tijdens de stemming en regelt gedetailleerd welke taak aan welk lid wordt toegewezen. Zoals omschreven in paragraaf 2.10 van het algemeen deel van de toelichting kunnen de leden het in voorkomende gevallen wenselijk vinden, bijvoorbeeld ter voorkoming van drukte in het stemlokaal, als de taken op andere wijze worden verdeeld. Het eerste lid van dit artikel maakt dat mogelijk door te regelen dat de stembureauleden de taken onderling anders kunnen verdelen. Het tweede lid bepaalt dat de bevoegdheden die de voorzitter heeft in het kader van ordehandhaving hiervoor niet in aanmerking komen.

In de Twv was geregeld dat de taken bedoeld in artikel J 25 (toelating tot de stemming) door twee leden worden uitgeoefend, en dat ten behoeve van hiervan het register ongeldige stempassen (ROS) tweemaal aanwezig moest zijn. Deze bepaling stelt niet verplicht dat de taken in verband met het toelaten tot de stemming door twee personen worden uitgevoerd, maar biedt er wel ruimte toe. Of hiertoe wordt besloten, kan bijvoorbeeld afhangen van hoe druk het (naar verwachting) is in een stemlokaal. Indien deze taken door twee stembureauleden worden uitgevoerd, ligt het voor een goede uitoefening van de taken in de rede dat het ROS in tweevoud beschikbaar wordt gesteld in het stemlokaal.

Artikel J 18 (onderdeel C)

Artikel J 18, eerste lid, wordt gewijzigd in die zin dat de stembus niet (langer) hoeft te staan bij de tafel van het stembureau en binnen het bereik van het stembureau dat erop toeziet dat de kiezer het stembiljet in de stembus steekt, maar zichtbaar moet zijn voor en binnen het bereik van het stembureau lid dat belast is met het toezicht. Dit kan dus ook op een andere plaats in het stemlokaal zijn mits daarbij een stembureau lid aanwezig is.

Afdeling Vb (onderdeel D)

Er wordt een nieuwe afdeling toegevoegd met daarin de regels voor het organiseren van een verkiezing in tijden van een pandemie. Indien er geen sprake is van een pandemie blijft deze afdeling dus buiten werking. Gedurende de periode dat de afdeling van kracht is, geldt dat de maatregelen hierin dwingend zijn voorgeschreven. Er is dus geen sprake van een keuze door bijvoorbeeld de burgemeester om een maatregel al dan niet in te zetten.

Artikel Yb 1 (onderdeel D)

De artikelen in deze afdeling zijn van kracht wanneer er sprake is van een epidemie van een infectieziekte behorend tot groep A1 op grond van de Wpg of een directe dreiging daarvan. Dat betekent dat er in elk geval sprake moet zijn van een ziekte die, gelet op het bepaalde in artikel 20 en artikel 20a, is aangewezen als behorend tot de groep A1.

Het eerste lid regelt dat deze afdeling automatisch van kracht wordt op het moment dat op grond van de Wpg een epidemie wordt aangemerkt als behorend tot de groep A1. De bepalingen in deze afdelingen gelden op dat moment als dwingende bepalingen; er is geen sprake van bijvoorbeeld

een keuze voor de minister van BZK of de burgemeester (en wethouders) om de bepalingen wel of niet toe te passen.

Indien de aanmerking van een epidemie als behorend tot de groep A1 vervalt tijdens de periode waarin er al voorbereidende procedures lopen voor de verkiezing, is het wenselijk dat de bepalingen uit deze afdeling alsnog blijven gelden tot het einde van de betreffende verkiezing. Zie paragraaf PM van deze toelichting voor een nadere toelichting op dit punt. Het tweede lid regelt dat indien het einde van de epidemie wordt afgekondigd op of na de dag dat de verlengde termijn voor het afleggen van ondersteuningsverklaringen begint te lopen, de regels uit deze afdeling blijven gelden tot het einde van de verkiezing; dat is het moment dat alle gekozenen zijn toegelaten tot het vertegenwoordigend orgaan.

Artikel Yb 2 (onderdeel D)

De termijn van twee weken voor het afleggen van een ondersteuningsverklaring uit artikel H 4, derde lid, wordt verlengd naar vier weken indien sprake is van een pandemie. Zie voor nadere toelichting paragraaf PM van deze toelichting.

Artikel Yb 3 (onderdeel D)

Het eerste lid regelt dat voor de Kiesraad een voldoende aantal plaatsvervangende leden benoemd worden bij de Tweede- en Eerste Kamerverkiezing indien er sprake is van een pandemie. De benoeming vindt plaats bij koninklijk besluit. De Kiesraad bepaalt zelf wie zij voordraagt als plaatsvervangend lid. De bepalingen die van toepassing zijn op een lid van de Kiesraad zijn ook van toepassing op een plaatsvervangend lid. Dit betekent dat in lijn met artikel A 5, derde lid, eerste zin, (dat als criterium geldt voor de benoeming van de leden van de Kiesraad) een plaatsvervangend lid wordt benoemd op grond van zijn deskundigheid op het gebied van het kiesrecht en de verkiezingen. Het bepaalde ten aanzien van leden van een zelfstandig bestuursorgaan in de artikelen 9, 13 en 14 van de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen geldt ook voor de plaatsvervangende leden.

Op grond van het tweede lid bepaalt de voorzitter van de Kiesraad welk plaatsvervangend lid wordt opgeroepen op het moment dat een lid van de Kiesraad de zitting niet kan bijwonen.

Het derde lid bepaalt dat het plaatsvervangend lidmaatschap vervalt op het moment dat alle nieuwe leden tot de Tweede- dan wel Eerste Kamer zijn toegelaten.

Artikel Yb 4 (onderdeel D)

Op grond van de wet tot wijziging van de Wpg in verband met de bestrijding van de epidemie van infectieziekten behorend tot groep A1 of een directe dreiging daarvan is artikel Z11c aan de Kieswet toegevoegd, waarin is geregeld dat de handhavende bevoegdheden van maatregelen die gelden op grond van de artikelen 58f en 58g Wpg (hygiëne- en beschermingsmaatregelen en de veilige afstand) belegd zijn bij de leden van het stembureau. Dit betrof het eerste en enige pandemiegerelateerde artikel in de Kieswet. Nu er een nieuwe afdeling aan de Kieswet wordt toegevoegd met daarin de verschillende maatregelen die aanvullend gelden voor verkiezingen ten tijde van een pandemie (afdeling Vb), ligt het in de rede om het bepaalde in (het voormalige) artikel Z 11c eveneens in deze afdeling te regelen. Om deze reden komt artikel Z 11c te vervallen en wordt een gelijkkluidend artikel opgenomen in afdeling Vb. Dit betreft artikel Yb 4.

Het eerste lid van artikel Yb 4 regelt, gelijkkluidend aan artikel Z 11c, dat als er maatregelen gelden op het vlak van hygiëne- en bescherming of het houden van een veilige afstand, de handhaving van deze maatregelen op verkiezingslocaties is belegd bij de leden van het stembureau, briefstembureau, gemeentelijk stembureau, hoofdstembureau, nationaal briefstembureau dan wel centraal stembureau. De leden kunnen aanwezig op de locatie aanspreken als zij zich niet aan de maatregelen houden. Elk van de leden heeft deze bevoegdheid.

Indien iemand echter, willens en weten en na herhaald verzoek, weigert om de geldende regels te volgen, kan hem de toegang tot de locatie onttrokken worden of kan gevraagd worden de locatie te verlaten. Deze aanwijzing kan alleen door de voorzitter van het stembureau (en dus niet door de andere leden) worden gegeven. Deze bevoegdheid van de voorzitter kan niet bij een ander lid van stembureau worden belegd (vgl. artikel J 13a, tweede lid).

Op grond van artikel J 37 van de Kieswet kan de voorzitter van het stembureau de burgemeester om bijstand verzoeken in het kader van handhaving van de orde tijdens de zitting, dit geldt ook indien de handhaving van eventuele hygiëne- en beschermingsmaatregelen leidt tot ordeverstoringen in het stemlokaal.

Zoals gezegd zit de grondslag voor eventuele maatregelen in de Wpg, en niet in de verkiezingsregelgeving zelf. Aangezien verkiezingslocaties publieke plaatsen zijn, gelden de maatregelen die landelijk gelden op publieke plaatsen automatisch ook op verkiezingslocaties. Indien er ten tijde van een verkiezing bijvoorbeeld een mondkapjesplicht geldt voor publieke plaatsen op grond van de Wpg, geldt deze verplichting dus ook in het stemlokaal. Dit betekent dat kiezers in principe dus al bekend zullen zijn met eventuele maatregelen, aangezien die landelijk gelden. Het ligt echter voor de hand dat kiezers hier bij het betreden van een locatie nog extra over geïnformeerd worden, bijvoorbeeld door middel van een poster bij de ingang of, indien er een stembureau lid bij de deur staat, dit nogmaals aan kiezers te vertellen.

Artikel Yb 5 (onderdeel D)

Op grond van het eerste lid van deze bepaling moeten de openbare zittingen van het nationaal briefstembureau (artikel O 19, eerste lid) en het centraal stembureau (artikelen I 4 en P 20, tweede lid) in alle gevallen in een digitale omgeving door geïnteresseerden kunnen worden bijgewoond, alsook op afstand gevolgd kunnen worden door geïnteresseerden via een live-verbinding. De live-verbinding betreft een livestream van de openbare zitting die voor iedereen te volgen is. Iedere geïnteresseerde kan deze live-verbinding bekijken. Het is niet mogelijk om via de live-verbinding een inbreng te hebben en het woord te voeren tijdens de openbare zitting. Geïnteresseerden kunnen de zitting daarnaast ook in de digitale omgeving bijwonen. Dit kunnen zij doen in het geval zij een bezwaar willen inbrengen. In de formulering van het eerste lid is gekozen voor een formulering waaruit blijkt dat de personen die de zitting digitaal bijwonen, worden aangemerkt als zijnde 'aanwezig'. Hieruit volgt dat het bepaalde in de artikelen I 18, tweede lid, O 19, derde lid, en P 20, derde lid, dat aanwezige personen mondeling bezwaren kunnen inbrengen, ook geldt voor digitaal aanwezigen. De digitale omgeving is een platform dat faciliteert dat deelnemers in deze omgeving met elkaar kunnen communiceren. Dit kunnen dus zowel de leden als de geïnteresseerden zijn. Geïnteresseerden zullen zich hiertoe voorafgaand aan de openbare zitting moeten aanmelden, zodat zij de gegevens kunnen ontvangen die het hen mogelijk maken om de digitale omgeving te betreden en daarin het woord te voeren. De regels hiervoor worden neergelegd in de nadere regels op grond van het vijfde lid.

Het tweede lid maakt mogelijk dat ook de leden de zitting kunnen bijwonen in de digitale omgeving, en dus niet fysiek aanwezig hoeven zijn. Dit hoeft echter niet. Op grond van deze bepaling is het dus mogelijk een zitting te houden waarbij alle leden fysiek deelnemen, alle leden digitaal deelnemen of een deel fysiek aanwezig is en een aantal leden uitsluitend in de digitale omgeving. Indien alle leden fysiek aanwezig zijn, vindt de zitting fysiek plaats, maar blijft de digitale omgeving open voor geïnteresseerden om de zitting in bij te wonen en het woord te kunnen voeren.

In het derde lid zijn de vereisten opgenomen waaraan een digitale openbare zitting moet voldoen. Voor geïnteresseerden die de zitting volgen via een live-verbinding, dienen de deelnemers in de digitale omgeving, dus zowel de leden als de geïnteresseerden bedoeld die de zitting digitaal bijwonen, zichtbaar en hoorbaar te (kunnen) zijn op het moment dat zij het woord voeren. Voorts moet de voorzitter in staat zijn om de orde te handhaven.

Als uitgangspunt geldt dat een kiezer zijn bezwaar mondeling toelicht tijdens de zitting, ook als hij digitaal deelneemt. Het kan echter voorkomen dat het een kiezer om technische redenen niet lukt om zijn bezwaar mondeling in te brengen tijdens de zitting. In dat geval kan hij op grond van het vierde lid de voorzitter verzoeken om dit in zijn plaats te doen. De wet laat ruimte voor het nationaal briefstembureau of centraal stembureau om zelf te bepalen hoe zij dit inrichten. Deze mogelijkheid bestaat enkel voor personen die zich hebben aangemeld om bezwaar in te brengen.

Het vijfde lid bevat een grondslag om bij algemene maatregel van bestuur nadere regels te stellen.

Artikel Yb 6 (onderdeel D)

Het eerste lid regelt dat de leden van het hoofdstembureau de zitting kunnen bijwonen in de digitale omgeving, en dus niet fysiek aanwezig hoeven zijn. Dit hoeft echter niet. Op grond van deze bepaling is het dus mogelijk een zitting te houden waarbij alle leden fysiek deelnemen, alle leden digitaal deelnemen of een deel fysiek aanwezig is en een aantal leden uitsluitend in de digitale omgeving. Indien geen enkel lid digitaal deelneemt, wordt de digitale omgeving niet opengesteld.

In het twee lid zijn de vereisten opgenomen waaraan een digitale openbare zitting moet voldoen. Onderdeel a vereist dat de leden duidelijk herkenbaar zijn voor elkaar zodat hun identiteit kan worden vastgesteld. Voorts moet de voorzitter in staat zijn om de orde te handhaven.

Het derde lid bevat een grondslag om bij algemene maatregel van bestuur nadere regels te stellen over de digitale omgeving.

Artikel Yb 7 (onderdeel D)

In deze bepaling is geregeld dat het proces-verbaal van het centraal stembureau voor de kandidaatstelling en de uitslagvaststelling, het proces-verhaal van het hoofdstembureau voor de uitslagvaststelling, en het proces-verbaal van het nationaal briefstembureau voor de uitslagvaststelling eerst door de voorzitter wordt ondertekend en daarna door de andere leden die fysiek aanwezig zijn bij de zitting. Indien een lid de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

Artikel Yb 8 (onderdeel D)

Het is mogelijk dat na het moment waarop burgemeester en wethouders hebben bepaald op welke locaties stembureaus zitting houden – voor zowel voor ‘gewone’, bijzondere als mobiele stembureaus – zich ontwikkelingen met betrekking tot een pandemie kunnen voordoen, die het voor burgemeester en wethouders noodzakelijk maken om terug te komen op eerder gemaakte beslissingen. Daarvoor biedt dit artikel een grondslag. Het regelt in het eerste lid dat de locatie waar een stembureau zitting houdt, kan worden verplaatst. Bijvoorbeeld als de locatie waar het stembureau oorspronkelijk gevestigd zou zijn niet langer beschikbaar is in verband met een pandemische uitbraak. Het kan in een dergelijk geval nodig zijn dat burgemeester en wethouders op het laatste moment een alternatieve zittingslocatie moeten aanwijzen.

Om ervoor te zorgen dat kiezers op de hoogte kunnen zijn van wijzigingen die op een laat moment worden doorgevoerd, regelt het tweede lid dat de aanwijzingen op de website van de gemeente openbaargemaakt moeten worden en dat bij de ingang van een stemlokaal dat op het laatste moment afvalt, een kennisgeving aan de kiezers wordt bevestigd.

Artikel Yb 9 (onderdeel D)

Op grond van artikel J 4, eerste lid, van de Kieswet moeten burgemeester en wethouders voor elk stembureau een geschikt stemlokaal aanwijzen. Bij een regulier stembureau, niet zijnde een bijzonder of mobiel stembureau, vindt in het stemlokaal doorgaans zowel de stemming als de stemopneming plaats. In verband met een pandemie kan op grond van de Wpg de maatregel gelden dat de leden van het stembureau gedurende de zitting voldoende afstand tot elkaar moeten houden. Hetzelfde geldt dan voor de in het stemlokaal aanwezige kiezers. Dit vergt in dat geval meer fysieke ruimte in het stemlokaal. Om te voorkomen dat er in die situatie onvoldoende geschikte stemlokalen gevonden worden, maakt deze bepaling het mogelijk een stembureau te vestigen op een locatie die ruim genoeg is om een stemming te houden, maar niet ruim genoeg om in dezelfde ruimte ook een volledige stemopneming te doen plaatsvinden. De stemopneming wordt in dat geval op een andere locatie voortgezet. Indien er gebruik wordt gemaakt van deze mogelijkheid ziet de mededeling van de burgemeester, waarin hij de kiezers informeert over de adressen van de stembureaus, op beide locaties

Artikel Yb 10 (onderdeel D)

Dit artikel mogelijk dat er bij algemene maatregel van bestuur aanvullende regels kunnen worden gesteld over identiteitsdocumenten die door Nederlanders die in het buitenland wonen in tijden van pandemie ook gebruikt mogen worden ter identificatie. Zie paragraaf 2.5 van het algemeen deel voor een nadere toelichting.

Artikel Yb 11 (onderdeel D)

Dit artikel regelt dat een kiezer bij het uitbrengen van zijn stem in een stemlokaal zijn identiteitsbewijs – en als hij tevens stemt als gemachtigde ook een papieren of digitale kopie van een identiteitsdocument van de volmachtgever – aan de voorzitter van het stembureau «toont» in plaats van «overhandigt». Dit geldt zowel voor kiezers met een stempas en voor kiezers met een kiezerspas als kiezers met een onderhandse volmacht. De term tonen wijkt af van de term overhandigen op grond van de artikelen J 25, eerste lid, K 11, eerste lid, en L 17, tweede. Hiermee wordt voorkomen dat het identiteitsbewijs van de kiezer of de kopie van het identiteitsbewijs van de volmachtgever onnodig van hand tot hand gaat, omdat de identiteit van de kiezer of de volmachtgever ook kan worden gecontroleerd door het identiteitsbewijs uitsluitend te tonen. De stempas en kiezerspas dienen wel te worden overhandigd aan de voorzitter van het stembureau, omdat deze stembescheiden door het stembureau worden ingenomen (waarmee voorkomen wordt dat de kiezer opnieuw kan stemmen), en omdat deze bescheiden onmiddellijk nadat de stemming is geëindigd moeten worden geteld door het stembureau (om zo het aantal kiezers dat is toegelaten tot de stemming te bepalen).

Artikel Yb 12 (onderdeel D)

Het eerste lid regelt dat voor de stemopneming voor stembureaus als bedoeld in artikel Yb 9 – waarbij de stemming en stemopneming op een verschillende locatie plaatsvinden – een afwijkende procedure geldt, namelijk zoals neergelegd in het tweede tot en met achtste lid van dat artikel.

Het tweede lid bepaalt dat, nadat de stemming is beëindigd, de sleuf van de stembus overeenkomstig artikel J 8 van het Kiesbesluit onmiddellijk wordt afgesloten. De stembus wordt niet meer geopend, voordat deze is getransporteerd naar de locatie waar de stemopneming zal worden afgerond. Ook wordt de stembus voorzien van de naam van de gemeente en het nummer van het stembureau. Op deze manier is de stembus herkenbaar op de locatie waar het vervolg van de stemopneming plaatsvindt.

Op grond van het derde lid begint het stembureau onmiddellijk met het opmaken van het proces-verbaal. Alleen de rubrieken van het proces-verbaal die betrekking hebben op de stemming – het vaststellen hoeveel kiezers er tot de stemming zijn toegelaten – en het eerste deel van de stemopneming kunnen worden ingevuld. Hierna wordt de zitting tijdelijk gesloten.

In het vierde lid is geregeld wat er gebeurt nadat de zitting van het stembureau tijdelijk is gesloten. Het stembureau doet de sleutel van de afgesloten stembus en het proces-verbaal in een enveloppe. Deze enveloppe wordt voorzien van de naam van de gemeente en het nummer van het stembureau. Op deze manier is de stembus herkenbaar op de locatie waar het vervolg van de stemopneming plaatsvindt.

Het vijfde lid regelt wat er vervolgens met de stembus gebeurt. Totdat de stembus aan de burgemeester is overgedragen, staat deze onder verantwoordelijkheid van het stembureau. De stembureauleden moeten ervoor zorgen dat de stembus op slot en verzegeld blijft.

Nadat zij de stembus hebben overgedragen ten behoeve van het vervoer naar de locatie waar de stemopneming wordt gecontinueerd, gaat de verantwoordelijkheid voor de stembus – en de zorg dat de stembus verzegeld blijft – over op de burgemeester. Dit regelt het zesde lid.

Op grond van het zevende lid worden de pakken, met daarin onder andere de door het stembureau getelde stempassen, kiezerspassen, en volmachtbewijzen, en de enveloppe, met daarin onder andere de sleutel van de stembus, door de leden van het stembureau zelf overgebracht naar de locatie waar de stemopneming wordt vervolgd.

Het achtste lid bepaalt dat het vervolg van de stemopneming plaatsvindt verder overeenkomstig het bepaalde in de Kieswet.

Het negende lid bevat een grondslag om bij algemene maatregel van bestuur nadere regels vast te kunnen stellen over het vervoer en de overdracht van de stembus en de enveloppe, met daarin het proces-verbaal en de sleutel van de stembus.

Artikel Z 11c (onderdeel E)

Zie toelichting bij artikel Yb 4.

Artikel II

Dit artikel regelt de inwerkingtreding van de wet.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,